

О. В. Скібіна, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Скібіна О. В.

Особливості професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування професійної компетентності інженера-педагога, яка обумовлена постійною трансформацією соціального досвіду, реконструкцією сфер освіти, появою всіляких різновидів авторських педагогічних систем, зміною рівня запитів соціуму до фахівця. Визначено сутність, зміст і структура професійної компетентності інженера-педагога, виділено взаємозумовлені структурні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-вольовий, функціональний, комунікативний і рефлексивний. Мотиваційно-вольовий компонент містить у собі: мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки, стимулює творчий прояв особистості в професії; припускає наявність інтересу до професійної діяльності. Функціональний компонент проявляється у вигляді знань про способи педагогічної діяльності, що необхідні учителю для проектування й реалізації тієї або іншої педагогічної технології. Комунікативний компонент включає вміння ясно й чітко викладати думки, переконувати, аргументувати, будувати докази, аналізувати, висловлювати судження, передавати раціональну й емоційну інформацію, установлювати міжособистісні зв'язки, погоджувати свої дії з діями колег, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях, організовувати й підтримувати діалог. Рефлексивний компонент проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності й рівень власного розвитку, особистісних досягнень. Розкриті функції та деякі елементи професійної діяльності інженера-педагога, що є основними аспектами у формуванні професійної компетентності особистості в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: професійна компетентність, інженер-педагог, компоненти, функції.

Скибина Е. В.

Особенности профессиональной компетентности будущих инженеров-педагогов

В статье обоснована актуальность проблемы формирования профессиональной компетентности инженера-педагога, обусловленная постоянной

трансформацією соціального опыта, реконструкцією сфер освіти, появою всевозможних різноманітностей авторських педагогічних систем, зміною рівня запитів суспільства до фахівця. Визначено сутність, зміст і структура професійної компетентності інженера-педагога, виділено взаємоумовлені структурні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-вольовий, функціональний, комунікативний і рефлексивний. Мотиваційно-вольовий компонент містить в собі: мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки, стимулює творче проявлення особистості в професії; наявність інтересу до професійної діяльності. Функціональний компонент проявляється в формі знань про методи педагогічної діяльності, необхідні вчителю для проектування і реалізації тієї чи іншої педагогічної технології. Комунікативний компонент включає вміння чітко і ясно висловлювати думки, переконувати, аргументувати, будувати докази, аналізувати, висловлювати судження, встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями колег, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях. Рефлексивний компонент проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності і рівень власного розвитку, особисті досягнення. В статті докладно розкриті функції і деякі елементи професійної діяльності інженера-педагога, які є основними аспектами в формуванні професійної компетентності особистості в процесі навчання в вищійшій навчальній закладі.

Ключові слова: професійна компетентність, інженер-педагог, компоненти, функції.

У сучасних умовах, обумовлених політичними, економічними й соціальними перетвореннями, здійснюється трансформація освітньої парадигми з технократичної на гуманістичну. Це спричиняє зміну пріоритетів у цілому в системі освіти й, зокрема, у професійній освіті. У цей час професійна освіта орієнтована не тільки на засвоєння педагогами певного обсягу знань і вмінь, необхідних для повноцінного включення в навчально-виховний процес, але й на спеціалізовану підготовку кадрів, що володіють високим рівнем компетентності.

Важливе місце в реалізації перебудови суспільства приділяється освіті, у тому числі інженерно-педагогічній. Успіх у перебудові інженерно-педагогічної освіти залежить, у першу чергу, від особистості інженера-педагога, його готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах сучасної профтехшколи, морального потенціалу, майстерності тощо. Проблема розвитку професійної компетентності фахівця різних областей є однією з головних

завдань освіти. Компетентність педагога й інших фахівців, що працюють в області професійної освіти, у цей час здобуває все більшу актуальність, обумовлену постійною трансформацією соціального досвіду, реконструкцією сфер освіти, появою всіляких різновидів авторських педагогічних систем, зміною рівня запитів соціуму до фахівця.

Мета статті полягає у визначенні структурних компонентів професійної компетентності, які важливі з погляду освіти, тобто про цілеспрямоване їх формування й розвиток освітніми засобами.

Вивчення науково-методичної літератури дозволяє зробити наступний висновок: уявлення про професійну компетентність педагога перетерпіли значних змін: від розробки основ формування педагогічної спрямованості вчителів (А. Орлов, С. Каргін, І. Фастовець й ін.) і розвитку професійно важливих якостей і особистості в цілому (Є. Белозерцев, І. Колеснікова, А. Кондратенков, Н. Кузьміна, Н. Левітін, І. Лернер, М. Скаткин, В. Сластьонін і ін.) до визначення сутності джерел педагогічної творчості (В. Андреев, Ю. Кулюткін, В. Загвязинський, М. Поташник і ін.), аналізу психологічних основ професійної діяльності вчителя (Л. Виготський, А. Леонтєв, Д. Ельконін, А. Матюшкін, С. Рубінштейн і ін.). Переломним моментом в усвідомленні проблеми становлення професійно-компетентного фахівця в галузі освіти стали дослідження 80-90-х років. Загальна феноменологія професійно-педагогічної компетентності і її приватних видів знайшла відображення в роботах В. Адольфа, О. Бондаревської, Н. Кузьміної і ін.

Ученими переважно здійснюється вивчення окремих сторін професійної компетентності. Так, Н. Кузьміна звертає увагу на спеціально-педагогічну, науково-педагогічну, методичну й інші види компетентності; Т. Полякова – на історико-методичну компетентність; Є. Максимова – на соціально-психологічну, Т. Руденко – на дидактико-методичну компетентність і ін.

При цьому, у сучасній науково-педагогічній літературі відсутні як єдине визначення самої дефініції, так і єдине розуміння, тлумачення змісту поняття „професійна компетентність”. Насамперед, це пов'язано з нестійкістю й

неповнотою визначення поняття „компетентність”. Так, у трактуваннях деяких авторів поняття „професійна компетентність” корелює з поняттями „професіоналізм” (В. Косарев, А. Піскунов) і „готовність до професійної діяльності” (Н. Лобанов, А. Панарін, В. Сластьонін). Ці поняття, хоча й близькі, але не тотожні. Поняття „професіоналізм” є більш широким, ніж поняття „професійна компетентність”. Бути професіоналом – це не тільки знати, як робити, але й уміти ці знання реалізовувати, домагаючись необхідного результату. Важлива й результативність діяльності, і співвіднесення її з витратами (психологічними, фізіологічними й ін.), тобто при оцінці професіоналізму мова повинна йти про ефективність професійної діяльності [2]. В узагальненому виді поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, характеризує його професіоналізм [1, с. 40].

Початі нами раніше кроки по уточненню сутності професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі аналізу результатів наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, привели до висновку, що основним її конструктом є компонент, у якому переломлюються первинні значення компетентності: поінформованість, володіння знаннями, досвідом, і який являє собою систему набутих знань із обліком їх широти, глибини, обсягу, стилю мислення, норми педагогічної етики, соціальних функцій педагога.

З урахуванням аналізу існуючих досліджень з питань професійної компетентності уточнимо розглянуте поняття стосовно до фахівців інженерно-педагогічного профілю. Проведене дослідження дозволило уточнити поняття професійної компетентності як феномена і як інтегральної якості особистості інженера-педагога, виробити на цій основі ідеальну модель особистості педагога-професіонала й модель системи формування професійної компетентності в умовах безперервної інженерно-педагогічної освіти [3]. Як соціально-педагогічне явище професійна компетентність являє собою складну, багатогранну й багатоаспектну характеристику діяльності педагога, яка

відповідає соціальному замовленню суспільства й націлена на підготовку інженера-педагога-професіонала для ХХІ століття.

Цілісний аналіз показав, що професійна компетентність як інтегральна властивість особистості сучасного фахівця – це сукупність фундаментальних інтегрованих знань, узагальнених умінь і здатностей, особистісних і професійно значущих якостей, що відображує рівень культури, гуманістичної спрямованості, технологічності й майстерності, творчого підходу до організації педагогічної діяльності, готовності до постійного самовдосконалення. Тому професійну компетентність правомірно розглядати як важливу складову особистісної структури інженера-педагога, що включає інтелектуальну, емоційну, духовно-моральну, дієво-вольову сфери й супроводжує всі напрямки професійної діяльності.

У професійній компетентності фахівця з вищою освітою виражені найважливіші властивості особистості: його здатність і готовність до здійснення професійної діяльності, вони становлять внутрішній світ фахівця й не піддаються прямому спостереженню.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що професійна компетентність інженера-педагога – це багатофакторне явище, що включає в себе систему теоретичних знань учителя й способів їх застосування в конкретних педагогічних ситуаціях, ціннісні орієнтації педагога, а також інтегративні показники його культури (мова, стиль спілкування, відношення до себе й своєї діяльності, до суміжних областей знань й ін.).

Такий підхід дозволив нам виділити взаємозумовлені компоненти професійної компетентності інженера-педагога: мотиваційно-вольовий, функціональний, комунікативний і рефлексивний.

Мотиваційно-вольовий компонент містить у собі: мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки, стимулює творчий прояв особистості в професії; припускає наявність інтересу до професійної діяльності.

Функціональний компонент у загальному випадку проявляється у вигляді знань про способи педагогічної діяльності, що необхідні учителю для проектування й реалізації тієї або іншої педагогічної технології.

Комунікативний компонент професійної компетентності включає вміння ясно й чітко викладати думки, переконувати, аргументувати, будувати докази, аналізувати, висловлювати судження, передавати раціональну й емоційну інформацію, установлювати міжособистісні зв'язки, погоджувати свої дії з діями колег, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ділових ситуаціях, організувати й підтримувати діалог.

Рефлексивний компонент проявляється в умінні свідомо контролювати результати своєї діяльності й рівень власного розвитку, особистісних досягнень; сформованість таких якостей і властивостей, як креативність, ініціативність, націленість на співробітництво, співтворчість, схильність до самоаналізу. Рефлексивний компонент є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісних змістів у спілкуванні з людьми, самоврядування, а також побудником самопізнання, професійного росту, удосконалювання майстерності, творчої діяльності й формування індивідуального стилю роботи.

Зазначені характеристики професійної компетентності інженера-педагога не можна розглядати ізольовано, оскільки вони носять інтегративний, цілісний характер, є продуктом професійної підготовки в цілому. Сукупність названих компонентів у свою чергу створює певну систему цінностей. Інженер-педагог повинен мати певні знання, уміння й навички у виробничо-технічній області, бути фахівцем-виробником досить високої кваліфікації. У той же час йому необхідно бути професіоналом у педагогічній діяльності, тобто знати й уміти використовувати найбільш ефективні методи навчання, чітко формулювати навчально-виробничі завдання, відповідати за результати своєї діяльності.

Таким чином, професійна компетентність відіграє суттєву роль у формуванні перспектив професійного розвитку, у побудові концепції майбутнього та співвіднесенні її з досвідом минулого в процесі професійного самовизначення. Сутність поняття „професійна компетентність” реалізується через його функції.

Функція як „обов’язок, коло діяльності, призначення, роль” [2] визначається об’єктивною потребою, закріплюється й реалізується на основі норм і стандартів.

На основі аналізу ролі й місця функцій у навчанні нами виділені основні:

- пізнавально-гносеологічна функція, що вирішує подвійне завдання. З одного боку, вона дозволяє досліджувати, системно описувати й пояснювати виникаючі проблеми інженерно-педагогічної освіти з позицій сучасної науки; з іншого боку, забезпечує залучення сучасного знання для ефективного формування й прилучення творчого потенціалу людини в інтересах професії й задоволення комплексу її потреб;

- регулятивна функція виконує роль внутрішньої детермінанти суб’єкта, що обумовлює системний, упорядкований і цілеспрямований характер формування, розвитку й оптимального залучення його потенціалу. Її реалізація дозволяє додати оптимальну технологічність професійно-педагогічній праці;

- інваріантна функція позначає просування людини до особистих вершин розвитку й самореалізації. Головною сферою прояву можливостей і здатностей людини є професія, у процесі якої здійснюється участь у всіх видах праці;

- інтегративна функція забезпечує цілісність процесу розвитку й використання людиною інноваційно-акмеологічної культури. Головне її призначення полягає в тому, щоб дана компетентність носила продуктивний характер.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що професійна компетентність інженера-педагога певного профілю визначається його діяльністю, яка здійснюється в конкретній професійній сфері і яка структурована як інтегративна якість особистості.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у застосуванні провідних технологій, що забезпечують ефективне формування й удосконалювання професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі їх навчання в університеті.

Література

1. **Ананьев Б. Г.** Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. **Батракова С. Н.** Динамика профессиональных функций педагога как представителя культуры / С. Н. Батракова // Ярославский психологический вестник. – Вып.2. – М.; Ярославль : Российское психологическое общество, 2004. – С. 71–77.
3. **Зеер Э. Ф.** Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э. Ф. Зеер. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1988. – 246 с.

Skibina O. V.

The Feature of Professional Competence of Future Engineers-Teachers

In the article grounded actuality of problem of forming of professional competence of engineer-teacher, which is conditioned permanent transformation of social experience, reconstruction of spheres of education, appearance of various varieties of the author pedagogical systems, change of level of queries of socium, to the specialist.

Certainly essence, maintenance and structure of professional competence of engineer-teacher, the structural components of professional competence are selected: motivational volitional, functional, communicative and *refleksivniy*. Motivational volitional a component contains: reasons, aims, necessities, valued settings, stimulates the creative display of personality in a profession; the presence of interest assumes to professional activity. A functional component shows up as knowledges about the methods of pedagogical activity, which need a teacher for planning and realization that or other pedagogical technology. A communicative component is included by ability clear and expressly to lay out ideas, convince, to argue, to build proofs, analyse, to express judgement, pass rational and emotional information, set interpersonality co-ordinate the actions with the actions of colleagues, choose optimum style of intercourse in different business situations, to organize and to support a dialog. A *refleksivniy* component shows up in ability consciously to control the results of the activity and level of own development, personality achievements. Exposed functions and some elements of professional activity of engineer-teacher which is basic aspects in forming of professional competence of personality in the process of studies in higher educational establishment.

The prospects of subsequent researches in this direction consist in application of leading technologies.

Key words: professional competence, engineers-teachers, functions.

Відомості про автора

Скібіна Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологій виробництва і професійної освіти ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2014 р.

Прийнято до друку 30. 05.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Хриков Є. М.